

ORIZONT

REVISTĂ A UNIunii
SCRITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

21 DECEMBRIE 2010

NR. 12 (1539),

ANUL XXII

1 LEU

Editată în colaborare cu
Centrul pentru Dialog
Multicultural "Orizont"

12

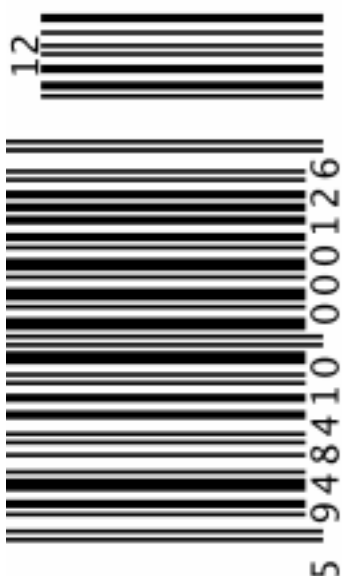
www.revistaorizont.ro

MATEI VIȘNIEC

DESPRE IMPOSIBILA LIBERTATE

4-7

DESPRE ÎNCREDERE ANDREI PLEȘU

La noi, lucrul spectaculos este că degradarea a devenit un fel de a fi, e foarte la vedere și nu pare să dorească să se corijeze. Este acceptată de toată lumea ca un fel de fatalitate autohtonă.

Ce soluții, cum s-ar putea ieși din asta? Nu pot decât să mă repet: **educație, educație, educație**. Nu vreau să sun leninist: *învățați, învățați, învățați*, că nu de învățătură e vorba. E vorba de cei șapte ani de acasă și e vorba de, cum spuneam, de respect și de stil. Până nu vom înțelege că aceste două valori sunt esențiale pentru o comunitate, n-o să ne schimbăm. Și așa mai spune ceva. O comunitate evoluează bine când produce și respectă elitele. Or, cuvântul **elită** a devenit în România, de altfel ca și în Vest, un cuvânt echivoc. Dacă spui elită ești privit chiorăș. Se înțelege că ești un tip care cultivă discriminările, adică se confundă elitele cu elitismul. Eu sunt de acord că nu se poate aduna un grup mic de oameni care să disprețuiască restul. Dar eu cred că în fiecare domeniu există elite, adică oameni care își fac bine treaba, asta înțeleg eu prin elite. Dacă acești oameni nu au primul cuvânt, dacă acești oameni nu sunt respectați ca atare, lucrurile se degradează. Un popor nu poate avea elite dacă acel popor disprețuiește elitele. Elitele neubite, neîncurajate, nestimulate se sting.

16

open art
Timisoara Open Art City

PROIECT REALIZAT
CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI
MUNICIPIULUI
TIMIȘOARA ȘI AL
CONSILIULUI LOCAL
TIMIȘOARA, ÎN CADRUL
CONCEPTULUI
TIMIȘOARA
OPEN ART CITY
(TIMIȘOARA - ORAȘ
DESCHIS AL ARTELOR)

CĂLĂTORI (II)

RADU CIOBANU

Claudio Magris nu crede în utilitatea prefețelor, ba chiar le suspectează de supralicitare sau de disimulare a debilității cărților pe care le prezintă. Și totuși, el însuși își prefațază volumul *Călătorie nesfârșită*. Atâta doar că ceea ce propune aici ca *Prefață* este, de fapt, un amplu eseu despre călătorie, văzută ca un *status viatoris*, o condiție existențială căreia nu-i poate pune capăt decât moartea. Călătoria fiind concepută aici în primul rând "la propriu", dar mai apoi și ca virtualitate în cele mai diferite ipostaze. De aici și ideea cu care debutează acest excepțional eseu: "A călători nu pentru a ajunge, ci pentru a călători, pentru a ajunge cât mai târziu posibil, pentru a nu ajunge, dacă se poate, niciodată." Cu frecvente și erudite referiri la autori dintre cei mai diverși din literaturile lumii, Magris privește călătoria din varii unghiuri, și ca stare, și ca act, deosebind în cele din urmă două modalități existențiale, metafizice ale ei: călătoria "circulară, tradițională, clasică, oedipiană, conservatoare a lui Joyce, al cărui Ulise se întoarce acasă", și cealaltă, rectilinie, nietzscheană "a personajelor lui Musil, o călătorie ce merge mereu înainte, către un infinit negativ, precum o linie ce avansează nesigură spre nimic." Ținând seama de puternicul său sentiment de apartenență triestină, la aria de interferență italo-mittleuropeeană, ca și de recurențele, irezistibilele referiri, oriunde s-ar afla, la această lume familiară, cred că nu greșim dacă situăm călătoriile lui Claudio Magris în categoria celor tradiționale, ale eternei reîntoarceri. Fiind ele și implicit inițiatice, el revine de fiecare dată *acasă* cu un plus de sagacitate. Iar una dintre revelațiile pe care ele i le-au prilejuit a fost aceea că o călătorie poate fi și o lecție a smereniei, adică a corectei percepții a locului pe care îl ocupi în raport cu lumea și cu transcendentul: "În călătorie, necunoscuți printre necunoscuți, învățăm cu pregnanță să fim Nimeni, înțelegem la modul concret că suntem Nimeni. Tocmai aceasta ne permite [...] să spunem pe urmele lui Don Quijote: aici știu cine sunt."

Pe oate nu întâmplător această carte, – care este o colecție de revelatoare reflexe, însoțite de reflecțiile aferente ale unor călătorii mai mult sau mai puțin exotice – se deschide tocmai cu o secvență din *La Mancha*, pe urmele lui Don Quijote. Cine se așteaptă însă la un jurnal de voiaj, cu o fidelă consemnare factologică a itinerarelor zilnice, va fi dezamăgit. Claudio Magris adună aici articole scrise între 1981 și 2003, a căror caleidoscopică succesiune de informații insolite este echilibrată de bogăția și, de cele mai multe ori, originalitatea comentariului. De obicei, punctul de plecare este o întâmplare trăită, un umil detaliu observat sau o mică scenă văzută undeva. Ele declanșează reflecția estetică, morală civică, aproape de fiecare dată surprinzătoare prin spontaneitate, precum, să zicem, cea de la Turnul Londrei: "Istoria este un abator și în orice excursie turistică sau călătorie instructivă în locurile bogate în istorie, intră grosolana și cruda vulgaritate a celor ce se bucură de suferința altora ca de un spectacol." Ușor vetust, s-ar putea spune, în vremurile acestea, când violența a devenit de mult un

ingredient comun al fiecărei zile. Într-adevăr, Claudio Magris nu ține seama de "trendul" vremii și în toate raportările sale rămâne fidel reperelor axiologice tradiționale. Astfel, bunăoară, el cunoaște încă voluptatea discretă, intimă, de a contempla, de a savura, de a intra în rezonanță cu peisajul. Bagatelizat, acesta, și golit de sens în viziura postmodernistă, Magris îl reabilitează, extinzându-i considerabil aria conceptuală și semnificațiile. Pentru el, peisajul "este stratificare de pământ și istorie. Nu doar natură și arhitectură, golfuri, păduri și case, cărări de iarbă și de piatră, ci mai ales societate, persoane, gesturi, obiceiuri și prejudecăți, pasiuni, hrană, steaguri, credințe." Mercedes Monmany, eseistă și critic literar, încă necunoscută nouă, propune inventarea unei noi materii de studiu: peisajul comparat. Magris subscrie, pentru că ideea e în acord cu viziunea lui: lumea e un conglomerat de peisaje, fiecare cu specificitatea și potențialul său de stimulare afectivă, reflexivă, asociativă. O piață din Wrocław își repercutează mesajul și semnificațiile peste mări și țări: "Această piață cu primăria sa gotică, se regăsește în toată Europa Centrală, de la Marea Baltică până în Transilvania: amprenta familiară a unei culturi ce a conferit o anumită unitate multiplului mozaic de popoare și civilizații, ca altădată apeductele romane."

Nu locurile comune și drumurile bătute de turismul consumerist îl atrag pe Claudio Magris, ci, dimpotrivă, locurile necercetate, aparent obscure, aflate în afara marilor artere, dar care își au viața lor cu nimic mai puțin autentică în sacralitatea ei. Căci sacrul, în viziunea lui Magris, "este respectul religios pentru toată creația în fiecare moment al ei, pentru toată existența – pentru fiecare casă în care se nasc și trăiesc oameni, pentru fiecare bob de grâu care moare și renaște." Unele dintre drumurile sale sunt determinate de invitații la conferințe, simpozioane, lecturi publice. Acceptate ca obligații sociale, nu le agreează în mod deosebit și nu insistă asupra lor: "Lecturi, discuții, dialoguri cu public [...] este un rit stânjenitor, o ceremonie care, precum multe uzanțe sociale, nu are o justificare în sine, dar la care trebuie să iei parte pentru a nu rămâne exclus de la liturghie." Între a fi om de lume și a fi călător smerit, animat de curiozități atipice, acceptă rezervat prima ipostază, dar o preferă și o cultivă pe a doua. O predilecție deosebită are astfel pentru populațiile minoritare, practic uitate sau neștiute, care își au însă cultura, tradițiile și orgoliul lor identitar. Articole nu doar descriptive, ci riguros documentate, analitice, însoțite de reflecții și comentarii pertinente, sunt dedicate *bisiacilor* de pe valea râului Isonzo, dintr-un areal cunoscut ca Bisiacaria, - sau *sorabilor*, trăitori în aria de interferență germano-polono-cehă, având centrul la Bautzen, "unul dintre multele bastioane ale civilizației germane care se întâlnesc, severe și melancolice precum un imn luteran, în cele mai diferite țări ale Europei Central-Orientale, în teritoriul extrem de întins de întâlnire-înfundare între germani și slavi." Un capitol, susținut de un foarte corect excurs istoric întemeiat și pe surse academice

românești, îi scoate în lumină pe *cicii* sau *ciribirii* din Istria, pe istroromâni, cu alte cuvinte, printre care călătorul Magris zăbovește cu respect și evidentă plăcere: "Pentru acești oameni dezinvolți și liberi, identitatea istroromână nu este o obsesie viscerală, o puritate care trebuie păzită de orice contact, ci o bogăție în plus, care coexistă senin cu Italia și apartenența la Croația. Așa ar trebui să fie identitatea de frontieră, o îmbogățire a persoanei, dar de multe ori frontiera este cea care, dimpotrivă, acutizează închiderile, diviziunile, ura."

Frontierele, – iată un alt subiect preocupant pentru Claudio Magris și nici nu putea fi altfel pentru un călător care și-a asumat convingerea dantescă după care "patria noastră este lumea, așa cum marea este pentru pești." Pentru călător, frontierele – inclusiv cele "lingvistice, sociale, culturale, psihologice" – sunt realități ineluctabile, care, în percepția lui Magris, sunt "flexibile, provizorii și trecătoare, precum corpul uman, și de aceea demne de a fi iubite; muritoare, în sensul de supuse morții, precum călătorii (s. R.C.), nu prilej și cauză a morții, cum au fost și sunt de atâtea ori." Dar reflecțiile pe tema frontierelor atrag după ele problematica identităților (trans)frontaliere. Și unde este această problematică mai acută, mai dramatică și totodată mai generoasă în perspective, chiar dacă deocamdată doar virtuale, dacă nu în Europa Centrală? Care este, de fapt, prin excelență tărâmul identităților interetnice și transfrontaliere.

Claudio Magris a cutreierat lumea-n lung și-n lat, din Norvegia în Tasmania, din Canare până-n China. Pretutindeni îl neliniștește și îl irită "absurditatea particularismelor duse la extrem", dar nicăieri mai mult ca în Mitteleuropa. De aceea, prin necesara selecție prealabilă, centrul de greutate al cărții s-a configurat din călătoriile recurente în această lume familiară, unde se simte mai acasă ca oriunde. Și, mai mult decât în alte părți, pare a căuta și a regăsi acea "familiaritate a cotidianului", care "face să fie încântătoare trecerea timpului, privitul, plimbarea, arta de a construi, lecturile, șederea la masă printre chipurile dragi, discuțiile, întâlnirile, iubirea, prietenia." Dar în aceeași măsură atenția îi este acaparată aici de vuietul surd, subteran, care răzbește în răstimpuri, inflammat de încă nestinsele, stupidele intoleranțe și naționalisme balcanice sau panonice, sud- sau nord-dunărene. Povestea e veche – "consecințele trecutului sunt persistente" – și, pe urmele

lui Musil, Magris și-o reamintește: " [...] în perioada apusă a Imperiului Habsburgic era necesară o știință complicată și inițiativă pentru a distinge instituțiile și autoritățile care trebuiau să fie definite imperial-regale de cele ce trebuiau numite imperiale și regale [k.k. sau k.u.k. – nota R.C.] O greșală era periculoasă, consecințele puteau fi dezastruoase." În articolul *O cratimă fatală*, scris în 1990, Magris constată că asemenea tip de greșală, o hotărâre intempestivă, o decizie pripită, poate fi încă și azi la fel de dezastruoasă: Ceho-Slovacia sau Cehoslovacia? Între timp, prin caracterul temperat și rezonabil al celor două națiuni, disensiunea s-a rezolvat amiabil: Cehia și Slovacia. Totuși, disensiuni încă persistă și ele continuă să-l preocupe pe acest călător sensibil și la zgomotele subterane. "Mitteleuropa – scrie el – este, în esență, rezultatul întâlnirii dintre civilizația germană, care a dat o anumită unitate de bază mozaicului său eterogen, și civilizația slavă, care a îmbogățit-o pe cea germană cu finețea himerică și fabuloasă pe care Praga o arată în turnurile și podurile sale." E curios că Magris eludează aici aportul substanțial al civilizației iudaice, căreia, în alte articole, îi acordă importanța cuvenită. Oricum, în acest melanj își are sursa "prezența vie și presantă a memoriei seculare, tipică pentru Mitteleuropa" sau "incapacitatea dureroasă și feroce de a uita." În 1990, când Magris avea motive întemeiate de îngrijorare, Europa Centrală, scăpată din totalitarism, risca "să cadă pradă unor sfârșiri etnice devastatoare, unor vechi suferințe care încă mai dor și pe care le credeam îngropate pentru totdeauna." Încă dor și azi. Dar între timp lucrurile s-au mai așezat, accesul în U.E. obligând la o anumită ținută, chiar dacă năravurile tribale sunt încă latente – *la noblesee oblige*... Avem azi motive de a spera, cum în cele din urmă și călătorul Magris, că Europa Centrală "va trebui să fie, în varietatea sa, o civilizație într-un anumit fel unitară, nu un arhipelag furibund de națiuni și etnii obsedate de propria particularitate."

Călătorie nesfârșită este o carte nu doar interesantă și agreabilă, ci și generatoare de îngândurări. Calități care rămân intacte și în versiunea românească, grație traducerii elegante și limpezi a Afrodităi Carmen Cionchin.

Claudio Magris, *Călătorie nesfârșită*. Traducere din limba italiană Afrodită Carmen Cionchin. București. RAO. 2010